

potius Ecclesiæ, cujus membrum mediante baptismo prius collato jam esset effectum. Dein negari potest, ob periculum futuræ apostasiæ fieri injuriam sacramento baptismi, conferendo illud infanti infideli: sicut enim non obstante periculo relapsus, nulla fit injuria sacramento Confirmationis, Eucharistiæ, etc., ita etiam nulla dici debet fieri injuria, si stante periculo apostasiæ confertur infanti infideli. Præsertim quia non obstante tali periculo apud plures optimum effectum habere potest, illos nempe, qui adhuc ante usum rationis moriuntur, qui utique sunt multi; et illos, qui contra legem naturæ non peccant, et bona fide contra præcepta Ecclesiæ agunt, utpote qui sic baptismo provisi, æternum salvarentur. Plura de hac materia, qui cupit, videat Mastrium, loc. cit. (ADNOTATIO XVII.)

TITULUS VII.

De Hæreticis.

1. *Ratio continuationis, necnon laus Italarum, et Hispanorum, ac e contra negligentia Germanorum in hac materia.* — Post præcedentem titulum, in quo agebatur de iis, qui baptismo carentes, Deum blasphemant vel negando, vel male colendo, recto ordine sequitur de iis, qui baptismo jam imbuti Deum inhonorant a vera fide deficiendo, quales sunt hæretici. De quibus ad hanc rubricam fuse agunt, canonesque, jura et leges contra illos emanatas exacte observant Itali, et Hispani; idque sancte et merito: sic enim a pestifera, et maxima nociva hæresi provincias suas conservarunt, et etiamnum conservant immunes: Dum e contra Germani negligendo, et transgrediendo præfatos sanctissimos canones et leges in causa fuere, quod hæresis successive in tantum invaluerit, ut non solum integra regna, et provincias illa infectas videre, sed insuper pati debeant, quod hæretici in memoratis provinciis plures episcopatus, ac bona illorum possideant, totaque in Germania plenam cum catholicis communicationem habentes fere sine omni pœna in hæresim vivunt, factis ad id etiam publicis tractatibus, et fœderibus. De quorum valore infra § 4.

§ I.

DE NATURA, AC DIVISIONE HÆRESIS, ET HÆRETICORUM.

2. *Hæresis unde dicta?* — Quæritur I. Quid sit hæresis? et quid hæreticus? Ante responsionem nota, hæresin esse verbum Græcum, idem ac electionem, vel eligere ac sectari significans, eo quod sit novæ, et a communi Ecclesiæ, et Spiritus Sancti vero sensu alienæ doctrinæ, et opinionis electio, aut secta, can. *Hæresis*, 27, et can. *Hæreticus*, 28, can. 24, quæst. 3. Hoc notato:

3. *Hæresis formalis, quid?* — Resp. I. Hæresis formalis (hanc siquidem hic definimus et non materialem, de qua infra) est error voluntarius, quem homo baptizatus pertinaciter tenet contra aliquam veritatem fidei catholicæ. Ita in re cum communis catholicorum S. Thomas 2, 2, quæst. 11, a. 1; Farinacius, *Prax. crimin.* quæst. 178, n. 5; Sanchez, lib. II. *Moral.* cap. VII, n. 1; Pirhing, h. t. n. 1, et alii. Dicitur notanter, *homo baptizatus*; quia errores, quos non baptizati, v. g. Turcæ, Gentiles, Judæi contra fidem catholicam habent, non hæreses, sed paganismi, vel judaismi sunt, et vocantur, ac propterea pœnis hæreticorum ab Ecclesia in hos latis non subjacent, uti post Suarez, disp. 19, de *Fide*, sect. 5, bene observat Pirhing, h. t. n. 3, arg. c. *Odia*, de *Reg. jur.* in 6.

4. *Requiritur ad eam error in intellectu, et pertinacia voluntatis.* — Resp. II. Ad hæresin formalem duo copulative requiruntur, nimirum error in intellectu, et pertinacia in voluntate. Communis et certa arg. can. *Dixit Apostolus*, 29, et can. *Qui in Ecclesia*, 31, can. 24, quæst. 1. Et quidem quod requiratur error, id est erronea opinio, vel iudicium intellectus contra fidem catholicam, patet; quia hæresis est species infidelitatis, hæc autem importat errorem intellectus contra veram fidem, ut notant theologi. Quod vero requiratur pertinacia ex parte voluntatis, clare habetur ex c. *Damnatus*, 2, de *Summa Trinitat.* et cit. can. *Dixit Apostolus*, 29, can. 24, q. 3.

5. *In quo consistat hæc pertinacia.* — Solum notandum, pertinaciam ex parte voluntatis ad constituendam hæresin requisitam non consistere in hoc, quod quis acriter, ut quasi mordicus diu retineat, defendat, vel tueatur errorem contra fidem, sed in hoc,

quod hujusmodi errorem retineat, postquam contrarium eidem sufficienter jam est propositum, vel etiam quando scit, contrarium teneri a vera universali Ecclesia catholica, cui iudicium suum præferre præsumit, prout bene cum communi aliorum advertit Mastrius, in *Theolog. Moral.* disput. 10, n. 24. Ratio est, quia in rebus fidei quilibet tenetur se subjicere iudicio, ac definitioni Ecclesiæ, utpote quæ est columna et firmamentum veritatis, I ad *Timoth.* III, ita, ut portæ inferi non prævalebunt adversus eam. *Matth.* XVI, 18. Hinc qui hoc facere renuit, jam plus nimio, et superbe adhæret propriæ opinioni, vel iudicio suo erroneo, consequenter pertinax in suo errore est. Cæterum ex dictis

6. *Externe tantum negans fidem, non est hæreticus.* — Inferitur I. Eup, qui metu mortis, vel ex alia causa negat exterius fidem, aut aliquid fidei contrarium affirmat absque interiori mentis assensu, quo verum credat, quod ore profert, graviter quidem peccare contra præceptum profitendi fidem, proprie tamen, ac vere hæreticum non esse. Navarrus, in *Manual.* cap. XXVII, n. 56; Sanchez, loc. cit. cap. VII, n. 8, et communis aliorum. Ratio est, quia hæresis essentialiter consistit in interno iudicio erroneo intellectus contra fidem, quale hic non adesse. Nihilominus in foro externo talis censeatur hæreticus, et ut hæreticus merito puniretur, quia Ecclesia non iudicat de occultis. c. *Sicut tuus*, de *Simonía*.

7. *Nec interne errans circa illam, si paratus sit se submittere iudicio Ecclesiæ.* — Inferitur II. Quod ex ignorantia errans contra fidem, simul tamen iudicio Ecclesiæ sese submitteat, paratus credere, quod illam credere intellexerit, non sit hæreticus; quia in suo errore non est pertinax contra fidem, arg. c. *Damnatus*, § *In nullo tamen*, de *Summa Trinitat.* juncta Glossa, ibid. §. *Paratus*, ubi hæc de causa Joachim Abbas non censeatur hæreticus, non obstante, quod docuerit sententiam hæreticam ibidem damnatam; quia videlicet scripta sua submitit iudicio Sedis Apostolicæ, sicque non fuit pertinax. Unde S. Augustinus relatus c. *Dixit Apostolus*, 24, q. 2, sic ait: « Qui sententiam suam quamvis falsam atque perversam, nulla pertinacitate defendunt, præsertim quam non audacia suæ præsumptionis pepererunt, sed a seductis atque in errorem lapsis parentibus accepe-

runt, quærunt autem cauta sollicitudine veritatem, corrigi parati, cum invenerint, nequaquam sunt inter hæreticos deputandi. » Hæc ibi.

8. Hinc Fagnanus, in c. *Damnatus*, de *Summa Trinitat.* n. 25, ait de Joachim Abbate, quod stante sua protestatione, quam ibidem verbatim refert, non fuerit hæreticus, sed erraticus: quia noluit discedere a Christo. Est autem differentia inter erraticum, et hæreticum: nam simplices homines (seu qui ex simplicitate errant circa fidem, tamen suam opinionem fidei Ecclesiæ supponunt) sunt erratici, quia errant; et tamen non sunt hæretici, quia nolunt a Christo discedere, ut post Baldum loquitur Fagnanus, in c. *Firmiter*, de *Summa Trinitat.* n. 20. Concordat c. *Hæreticus est*, 24, q. 3, ibi: « Ille autem, qui hujusmodi hominibus hæreticis credit, homo est imaginatione quadam veritatis et pietatis delusus. »

9. *Etiam si ex ignorantia crassa erret circa fidem.* — Imo addunt doctores ab hæresi, et pœnis hæreticorum immunem esse quoque illum, qui ex ignorantia etiam crassa, et supina, ac mortaliter culpabili ignorat, errorem suum, seu opinionem erroneam veræ fidei, et veræ Ecclesiæ esse contrariam. Farinacius, in *Prax. crimin.* q. 179, a. n. 29; Sanchez, loc. cit. cap. VII, n. 20; Pirhing, h. t. n. 2; Layman, lib. II, tr. 1, cap. XIII, n. 2, cum communi. Ratio est, quia adhuc deest pertinacia, quæ requirit scientiam, quod pertinacis opinio, vel iudicium adversetur, veræ fidei, aut Ecclesiæ. Accedit, peccatum hæresis non esse peccatum ignorantie, sed infidelitatis positivæ, ad quam requiritur scientia, contrarium teneri a vera Ecclesia. Confirmatur; quia alias plurimi inter catholicos essent hæretici; cum plurimi ex ignorantia etiam culpabili versentur in erroribus, et opinionibus erroneis universali Ecclesiæ contrariis. Sed

10. *Hæreticus est, qui dubitat de fide, vel aliquo fidei articulo.* — Quæritur II. Num etiam censeatur hæreticus formalis, qui positive dubitat de fide, vel aliquo illius articulo sufficienter sibi proposito, pertinaciter asserendo, vel iudicando, non esse omnino certum, vel esse dubium, an sit certus, vel verus talis articulus fidei? Resp. Affirmative. D. Thomas 2, 2, q. 10, a. 5, et q. 11, art. 1; Abbas, in c. 1, h. t. n. 1; Pirhing, h. t. n. 4; Sanchez, lib. II, *Moral.* cap. VII, n. 12; Sylvester, §. *Hæresis*, 1, q. 3, cum com-

muni aliorum, arg. c. 1, h. t. ibi : « Dubius in fide infidelis est. » c. 1, de *Summa Trinitat.* et *Clem. 1*, § *Porro*, eod. juncto Symbolo S. Athanasii, ibi : « Nisi fideliter firmiterque crediderit, salvus esse non poterit. » Ratio principalis est, quia inter alios articulos fidei, unus, et quidem principalis est, veram Ecclesiam in cunctis dogmatibus fidei esse infallibilem et certam; qui autem etiam de uno dumtaxat dubitat, jam hoc ipso non credit, eam esse infallibilem et certam; consequenter hæreticus est. Accedit, quod dubitans de fide, fidem destruat, cum fides in homine fidei firmitatem in credendo supponat, c. 1, de *Summa Trinitat.*

11. *Sufficenter propositio.* — Dicitur autem notanter de articulo sibi sufficienter propositio, ex hujus enim defectu formales hæretici non sunt, qui inter hæreticos nati et educati, de uno, vel pluribus articulis debitant, donec sufficienter instruantur; quia deest pertinacia, uti cum Laymano, et aliis jam diximus in *Theologia nostra morali*, tr. IV, dist. 4, q. 2, n. 21.

12. *Hæresis alia est formalis, alia materialis.* — Quæritur III. Quotuplex sit, seu quomodo dividatur hæresis? Resp. Hæresin primo dividi in materialem et formalem. Materialis est (quæ tamen inter veras hæreses numeranda non est juxta textum can. *Dixit Apostolus*, cau. 24, q. 3, allegatum supra n. 7) quando quis non malo animo, aut ex pertinacia, sed ex simplicitate, aut defectu debitæ informationis, vel ex positive sinistra informatione errat circa fidem.

13. *De vulgo hæreticorum plurimi sunt materiales.* — Tales hæretici materiales iterum plurimi sunt in vulgo hæreticorum, præsertim talium, qui inter catholicos non vivunt; hi enim cum vera, et sufficienti informatione destituti simpliciter credant ea, quæ a parentibus, vel prædicantis suis pro fidei articulis audiunt, voluntarium errorem intellectus cum pertinacia non habent, consequenter hæretici non sunt. Imo hæretici formales non sunt, etsi sciant eorum fidem, et opinionem in plurimis adversari Ecclesiæ Romanæ catholicæ, casu quo ex simplicitate, aut defectu sufficientis informationis ignorant, aut non credunt eam esse veram Ecclesiam, sed ex mala, mendaci, et falsa informatione potius putant, et credunt, eam esse falsam Ecclesiam : e contra suam religionem et Ecclesiam esse veram, prout apud plurimos in dicto vulgo res se habet,

prout ex Mastro et aliis etiam jam diximus in *Theologia nostra morali*, tr. IV, dist. 4, n. 19.

14. *Observatio practica circa hæreticos vulgares, et praxis eos faciliter ad fidem reducendi.* — Illud tamen circa hoc notandum, Spiritum Sanctum etiam his hominibus tot lumina et inspirationes largiri, Angelosque eorum custodes tot admonitiones, occasiones, et circumstantias præbere, ut nonnunquam de sua falsa secta necessario dubitare saltem debeant, in quo casu occasione præsertim habita, utrique indagare, et interea bonam voluntatem habere debent, quod, si scirent, se in vera religione non esse, vel errores veræ Ecclesiæ adversos habere, illico falsam sectam cum erroribus dimittere, et e contra veram religionem amplecti, veræque Ecclesiæ adhærere vellent. Quod summo cum fructu ordinarie suadetur illis hæreticis, qui inter catholicos permixti vivunt; licet enim etiam isti ob malos habitus, et pessima a parentibus, et prædicantibus haustam informationem difficillime ad credendum induci, ac persuaderi valeant, eorum sectam esse falsam, et nostram religionem veram, tamen faciliter eis talis remonstratio ad oculos fieri potest, ut necessario saltem dubitare debeant, quo dubio causato ulterius facile eis remonstratur, quod veritatem seposito omni inordinato affectu magis indagare, et interea præfatam bonam voluntatem habere teneantur; hanc enim veram si habent, jam hoc ipso ab hæresi formali immunes, cit. can. *Dixit Apostolus*, cau. 24, q. 3, et ita dispositi sunt, ut plene converti facilius valeant, Deo bonam voluntatem respiciente, et facienti, quod est in se, gratiam non denegante.

15. *Hæresis formalis alia est externa, alia interna.* — Hæresis formalis ulterius dividitur in externam, et internam, seu mentalem. Hæc seu interna est, quæ in corde, seu mente retinetur, et nec verbis nec facto externo manifestatur. Externa est, quæ interne vigens, verbis, vel facto aliquo externo sufficienter externe exprimitur.

16. *Externa, alia publica, alia occulta.* — Externa ulterius dividitur in occultam, et publicam, seu manifestam. Hæc est, quæ palam, et coram pluribus externe manifestatur. Occulta est, quæ verbis, vel facto, signo externo aliquo proditur, vel nemine, vel uno, alterove solummodo præsentem, et audiente : ut si quis nemine prorsus præ-

sente, et audiente : secum ipse discurrens hæresin mente conceptam ore proferret, dicendo v. g. plane non credo Deum esse trinum et unum : vel credo Christum esse solum hominem, vel sub speciebus consecratis Christum non existere. Et hæc hæresis, quia vere est, et dicitur externa, quantumvis occulta sufficit ad incurrendas pœnas, nec requiritur, ut sit publica, dummodo alias requisitas condiciones habeat, juxta amplius dicenda intra § 5.

17. *Hæresis et hæretici dividuntur pro diversitate heresiarchiarum quas sequuntur.* — Porro hæresis hactenus explicata ulterius dividi potest in varias, ac plurimas sectas, tot nempe, quot sunt errores circa fidem, quos quædam communitates certum sequentes heresiarchiam tenent, quæ olim fuere, ac etiamnum plurimæ sunt. Antiquas enarrant S. Epiphanius, et S. Augustinus, lib. II, de *Hæresi*. Eadem ex antiquo S. Patre Isidoro enarrantur c. *Quidam autem*, 39, cau. 24, q. 3, quas per extensum de verbo ad verbum hic adducere placuit, ut recentiores hæretici videant, eorum sectam, et falsam religionem ab antiqua Ecclesia, quam veram fuisse et infallibilem ipsi fatentur, jam fuisse damnatam, consequenter ipsos ex propria confessione veros esse hæreticos; sic ergo ex S. Isidoro sonat citatus can. *Quidam autem*, 24, q. 3.

18. *Enumerantur in specie hæreses antiquæ.* — Quidam autem hæretici, qui de Ecclesia recesserunt, ex nomine auctorum suorum nuncupantur; quidam vero ex causis eligentes instituerunt.

Simoniaci dicti a Simone magicæ artis perito, cui Petrus in Actis Apostolorum maledixit pro eo, quod ab Apostolis Spiritus Sancti gratiam pecunia emere voluisset. Hi dicunt, creaturam non a Deo, sed a virtute quadam superna creatam.

Menandrini a Menandro mago, discipulo Simonis nuncupati, qui mundum non a Deo, sed ab Angelis factum asseruit.

Basilidiani a Basilide appellati, qui inter reliquas blasphemias Jesum passum abnegavit.

Nicolaitæ dicti a Nicolao diacono Ecclesiæ Hierosolymorum, qui cum Stephano et cæteris constitutus est a Petro, qui propter pulchritudinem relinquens uxorem dixerat, ut qui vellet, ea uteretur : versa est in stuprum talis consuetudo, ut invicem conjugia commularentur. Quos Joannes in Apoca-

lypsi improbat dicens : Sed hoc habes, quod odisti facta Nicolaitarum.

Gnostici propter excellentiam scientiæ se ita appellare voluerant : animam naturam Dei esse dicunt : bonum et malum Deum suis dogmatibus fingunt.

Carpocratiani a Carpocrate quodam vocantur, qui dixit Christum hominem fuisse tantum, et de utroque sexu progenitum.

Cerinthiani a Cerintho quodam nuncupati. Hi inter cætera circumcisionem observant : mille annos post resurrectionem in voluptate carnis futuros prædicant. Unde et græce Chiliastoi, latine Millenarii sunt appellati.

Nazaræi dicti, qui dum Christum (qui a vice Nazaræus est appellatus) Filium Dei confitentur, omnia tamen veteris legis custodiunt.

Ophitæ, a colubro nominati sunt. Coluber enim græce Ophis dicitur, colunt Deum serpentem, dicentes, ipsum in paradysum induxisse virtutis cognitionem.

Valentiniani, a Valentino quodam Platónico sectatore vocati, qui græce Anthropos, id est sæcula quædam in originem Dei creatoris induxit; Christum quoque de Virgine nihil corporis assumpsisse, sed per eam, quasi per fistulam transisse asseruit.

Apellitæ, quorum auctor Apelles fuit, qui creatorem Angelum nescio quem gloriosum superioris Dei faciens, Deum legis Israel illum igneum affirmans dixit, et Christum non in veritate Deum, sed hominem in phantasia apparuisse.

Archontiaci a principibus appellantur : qui universitatem, quam Deus condidit, opera esse Angelorum defendunt.

Adamiani vocati, quod Adæ imitentur nuditatem. Unde et nude orant, et nudi inter se mares, feminæque conveniunt.

Caiani inde sunt appellati, quia Cain adorant.

Sethiani nomen acceperunt a filio Adæ, qui vocatus est Seth, dicentes eundem esse Christum.

Melchisedechiani vocati pro eo, quod Melchisedech sacerdotem Dei, non hominem fuisse, sed virtutem Dei esse arbitrabantur.

Angelici vocati, quia Angelos colunt.

Apostolici hoc sibi nomen ideo sumpserunt, quod nihil possidentes proprium nequaquam recipiant eos, qui aliquo in hoc mundo utuntur.